

POSUDEK OPONENTA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Geografické aspekty volební podpory populistické radikální pravice v Česku

Autor práce: Bc. Pavel Cihlář

1. Obsah práce

Cíle, výzkumné otázky, hypotézy (*přiměřenost cílů, geografický charakter a relevance cílů, teoretické podložení hypotéz aj.*)

Cíle diplomové práce jsou jasně definovány a zaměřují se na zkoumání geografické variability volební podpory strany Svoboda a přímá demokracie (SPD) v českých parlamentních volbách (autor se empiricky soustředí primárně na volby v roce 2021). Konkrétně je hlavním cílem zmapovat intenzitu a podobu shlukování volební podpory strany Svoboda a přímá demokracie (SPD) ve sněmovních volbách v letech 2017 a 2021 a dále zkoumat geografické rozdíly ve vysvětlujících faktorech této volební podpory. Obecně je práce postavena na celkem čtyřech hypotézách týkajících se prostorové nestacionarity a vlivu socioekonomických faktorů na volební výsledky strany SPD.

Geografický charakter i relevance cílů jsou dobře zakotveny v teoretickém rámci, který je velmi kvalitně podložen relevantní literaturou. Zvláštní pozornost je pak věnována efektu vyšší míry anomie ve sledovaných jednotkách na volební výsledky, což představuje relativně neprozkoumaný, za to však potenciálně velmi relevantní segment pro další zkoumání volebního chování se zaměřením na populistickou radikální pravici.

Práce s literaturou (*teoretické ukotvení práce, diskuse a kritické zhodnocení literatury aj.*)

Pavel Cihlář prokazuje vynikající znalost literatury týkající se politické geografie a vybraných prostorových analýz. Je nutné však podotknout, že se velmi obratně pouští i do literatury z jiných příbuzných vědních disciplín jako je politologie či sociologie. Celková úroveň práce s literaturou je tak dle mého názoru vysoce nadprůměrná. Teoretické ukotvení práce je robustní a zahrnuje rovněž kritickou i poměrně inovativní diskuzi relevantních studií, která výstižně propojuje teoreticko-konceptuální aspekty s empirickou částí práce.

Metodika práce (*vhodnost aplikovaných metod, kvalita a vhodnost použitých dat aj.*)

Autor vhodně kombinuje běžně užívané globální modely (metoda nejmenších čtverců) a konvenční techniky prostorové statistiky (prostorová autokorelace) s relativně novými a sofistikovanými lokálními regresními modely (víceúrovňová geograficky vážená regrese). Ačkoliv je zde (tematicky i metodicky) nepřehlédnutelná podobnost s pracemi oponenta (viz Suchánek 2018; Suchánek a Hasman 2022), Pavel Cihlář adekvátně tyto podobnosti reflektuje a to například pomocí výběru nezávisle proměnných či skrze inovativní použití shlukové analýzy na výsledky lokálních regresních modelů. Tento postup zaručuje přidanou hodnotu práce a navíc přidává rozměr určité evaluace předchozích zjištění. Použité metody jsou tedy pro naplnění cílů a pro zodpovězení stanovených hypotéz vhodné a zpracování použitých dat je na vysoké úrovni.

Analytická část práce (*správnost a interpretace výsledků, detailnost, struktura a provázanost analýzy*)

Analytická část je dobře strukturovaná a provázaná. Vzhledem k použitým metodám je empirická část práce podložena četnými mapovými výstupy a tabulkami, které přehledně ilustrují zjištěné vztahy a provázanosti.

Logicky je zde postupováno od deskriptivní části po výsledky prostorové autokorelace a regresní modelování. Jakousi syntézu pak představuje následná shluková analýza. V této souvislosti Pavel Cihlář zevrubně popisuje a identifikuje klíčové faktory ovlivňující volební podporu SPD a diskutuje náležitě geografické podmíněnosti zejména s přihlédnutím k prostorové nestacionaritě. Ve výsledku dochází ke zjištění, že geografickou variabilitu v podpoře SPD nejlépe vysvětlují proměnné měřící vzdělání, věk a rozvodovost a následně poskytuje určitou regionalizaci českého území dle odlišností v relativní síle těchto a dalších prediktorů.

Závěry práce (*odpovědi na výzkumné otázky, zasazení závěrů do širšího kontextu výzkumu aj.*)

Závěry jsou logicky odvozeny z analytické části a odpovídají na výzkumné otázky. Autor zasazuje své závěry do širšího kontextu oblasti vědního výzkumu politické geografie a diskutuje jejich význam pro další výzkum v této oblasti. Je si také vědom omezení plynoucích z vybraného metodického postupu a kriticky mnohá zjištění reflektuje. Pečlivou práci odráží také solidní množství výsledků a zjištění v příloze, které byly zpracovány již nad rámec obvyklého rozsahu diplomové práce.

2. Formální náležitosti práce (zatrhněte Vaši volbu)

Formální úprava: výborná / velmi dobrá / dobrá / nevyhovující

Stylistická úroveň: výborná / velmi dobrá / dobrá / nevyhovující

Citační úroveň: výborná / velmi dobrá / dobrá / nevyhovující

Komentář (*vč. kvality grafiky, (ne)přiměřenosti délky práce aj.*)

Komentáře a dodatky dílčí povahy:

Obsahuje jen minimum překlepů či menších stylistických chyb (např. s. 20 tečka za viz; s. 29 odskočený řádek; s. 39 překlep; s. 45 překlep).

Kapitoly 4, 5 i 6 se veskrze všechny zabývají vysvětlením podpory pro populistickou radikální pravici, což z mého pohledu práci možná zbytečně navíc fragmentuje.

Do tabulek bych k věku raději zahrnul i informaci, že se jedná o věkovou kategorii 65+.

V popisu výsledků bych volil chronologický postup (ačkoliv vím, že pozornost je upřena na volby 2021) a nekladl důraz na signifikance v globálních modelech.

s. 21: Kategorizace Úsvitu jako populistické radikální pravice je obecně v pořádku, sporné je to vlastně jen před volbami do PS 2013 (neřeší migraci, není nutně anti-EU) a tudíž je nevhodné Úsvit použít jen jako určité „proxy“ pro analýzu nativismu.

s. 32: Odkazování se na Ústecký kraj jako k dříve prominentnímu a prosperujícímu pravděpodobně odkazuje na poměrně dávnou minulost, což z textu není úplně jasné (obzvlášť pokud je zároveň zmiňován s Moravskoslezským krajem).

s. 39: Autor tvrdí „*Jak je z názvů kompozitní a kontextuální patrné, oba se vztahují k agregovaným datům o lokalitách, nikoli individuálním datům o jedincích*“. Pokud se zde nejedná o nepochopení tohoto výroku z mé strany, tak to jistě není pravda. Britská škola volební geografie snad častěji pracuje s individuálními daty. V českém prostředí pak lze zmínit například práce doc. Lukáše Linka.

s. 41: Osobně bych volil opačný důraz k rurálnímu vědomí (*consciousness*) a rozhořčení/odporu (*resentment*), neboť Cramer primárně vychází z trajektorie rurální vědomí → politické rozhořčení (pouze malý detail v rámci závorek).

Podstatná část práce staví své postuláty na premise archetypálního rozdělení anomie (tedy kauzální cesty anomie) na dva typy: zjednodušeně na izolovaného jedince, který svou pozornost soustředí na problémy mimo jeho/její každodenní život a na člověka, jež je rozhořčen současným stavem (potažmo reflexí minulosti a anticipací budoucnosti) své lokální komunity nehledě na jeho/její sociální kapitál. Není to až přílišná redukce mnohem širšího spektra voličů a mechanismů (což autor ostatně krátce reflektuje v poznámce pod čarou na s. 38)? Z této kategorizace bych částečně nabyl dojmu, že lidé nemohou kupříkladu vnímat politiku Evropské unie kontextuálně, potažmo že ji vnímají výhradně oproštěně od vlivu na jejich lokalitu či každodennost.

s. 44: Volební vzorce SPD (ve srovnání s Úsvitem) na úrovni volebních okrsků lze najít v práci Lyska, Pánka a Lebedy z roku 2021.

s. 55: Je opravdu vždy vhodné použít co nejpodrobnější měřítko analýzy? Tedy je konkrétně řádovostní úroveň volebních okrsků ta nejvíce vhodná pro evaluaci intenzity shlukování volební podpory?

V interpretaci dochází z mého pohledu k určitým nejasnostem mezi prostorovou nestacionaritou a Simpsonovým paradoxem – s. 79 „*V jejich případě dochází k tzv. Simpsonovu paradoxu (tj. v některých lokalitách je efekt pozitivní, v jiných negativní)*“, což je ale veskrze projev prostorové nestacionarity, která může ale nemusí být podmíněna Simpsonovým paradoxem. Simpsonův paradox vyplývá z kombinace různých dat, kdy dochází k otočení povahy vztahů mezi sledovanými proměnnými v případě jejich agregace či disagregace. V obecné rovině lze v případě analýzy agregovaných dat Simpsonův paradox označit za specifický případ problému MAUP. MGWR tedy představuje vhodným nástroj k potenciálnímu odhalení určité prostorové varianty Simpsonova paradoxu, nicméně je nutné si uvědomit, že Simpsonův paradox může nastat i v případě, kdy nedochází k významné prostorové nestacionaritě sledovaných jevů. Naopak přítomnost prostorové nestacionarity nemusí být vždy podmíněna Simpsonovým paradoxem (nýbrž např. interakčními efekty). Doložit tak konkrétně existenci Simpsonova paradoxu by bylo vhodné pomocí dalšího zkoumání vstupních dat.

s. 81: Usuzování vztahu mezi kulturním rozhořčením a volebním výsledkem pro SPD pomocí agregovaných dat skrze uvažování mechanismu [vyšší podíl VŠ v obci → menší podpora pro SPD → lidé s VŠ nevolí SPD → lidé s VŠ častěji vyznávají postmaterialistické hodnoty → posmaterialistické hodnoty vedou k menší náchylnosti ke kulturnímu rozhořčení] je dle mého názoru za hranou ekologické chyby. I přesto, že si je autor rizika ekologické chyby vědom, bych byl možná při interpretaci některých výsledků trochu opatrnější.

s. 82: Autor píše „*Mimo výše podrobněji popsané příklady výsledky regresních modelů spíše odpovídají předpokladům. Podpora SPD je vyšší v populačně větších obcích, s mladší, méně vzdělanou populací, vyšší nezaměstnaností a vyšší mírou anomie.*“ Jelikož ve dvou z pěti případů se

tyto předpoklady (dle tab. 1) nenaplnily, zvolil bych raději jinou formulaci.

s. 84: Jak mohou lokální koeficienty determinace dosahovat negativních hodnot?

s. 84: Škála regresních koeficientů -0,025 až 0,025 má stejnou barvu (bílou) jako nesignifikanční výsledky. Ačkoliv věřím, že všechny koeficienty v tomto rozmezí jsou zároveň nesignifikanční, je pravidlem, že v legendě mapy každá barva reprezentuje výhradně jeden jev.

3. Souhrn

Celkové zhodnocení práce (vč. přínosů práce, provázanosti teoretické a analytické části aj.)

Pavel Cihlář představil opravdu kvalitní příspěvek do české volební geografie, zejména v oblasti zkoumání vlivu anomie či sociálního kapitálu na volební podporu populistické radikální pravice (SPD) v nedávných volbách. Práce je teoreticky i empiricky výborně provázaná a přináší nové poznatky o prostorových aspektech volebního chování. Autor rovněž prokázal schopnost aplikovat pokročilé metodologické přístupy a interpretovat komplexní data. Výhrady a komentáře výše jsou veskrze dílčího charakteru a měly by spíše sloužit k zamyšlení či inspiraci pro další výzkum autora. Celkově je tato práce ve všech ohledech vysoce nadprůměrná.

Vzhledem ke kvalitě a relevanci této práce je zcela na místě uvažovat publikování vybraných částí v příslušném vědeckém časopise. To předpokládám, že je i autorovým záměrem v případě pokračování jeho studia v doktorském studijním programu.

Diplomová práce Pavla Cihláře splňuje požadavky standardně kladené na diplomové práce v daném oboru a práci tak doporučuji k obhajobě.

Předloženou práci **doporučuji / nedoporučuji** k obhajobě. (zatrhněte Vaši volbu)

Otázky k obhajobě

Autor přebírá kategorizaci faktorů stojící za podporou populistické radikální pravice od Arzheimera a Bernemann (2023). Ti ve vztahu k populistické radikální pravici vymezují prostorové koncepty *place resentment* a *lokalismus*. Do jaké míry lze tyto koncepty chápat odděleně či naopak komplementárně?

Výsledná mapa shlukové analýzy v podstatě kopíruje mapu lokálních interceptů. Čím si to vysvětlujete?

Bylo by vhodné zkoumat potenciální projevy anomie i na jiných volbách? Jakých a proč?

Datum: 28. 5. 2024

Autor posudku: RNDr. Jonáš Suchánek, Ph.D.

Podpis: